

Hudební sociologie v Československu

Die Musiksoziologie in der Tschechoslowakei

Ve společensky a politicky uvolněném roce 1967 vydalo v dominujícím jazyce tehdejší muzikologie, tedy němčině, Československé hudební informační středisko, které působilo v rámci vlivného a finančně zajištěného Českého hudebního fondu, útlu brožuru jednoduše namnoženou ze strojopisné předlohy, která měla propagovat nově etablovanou československou hudební sociologii.

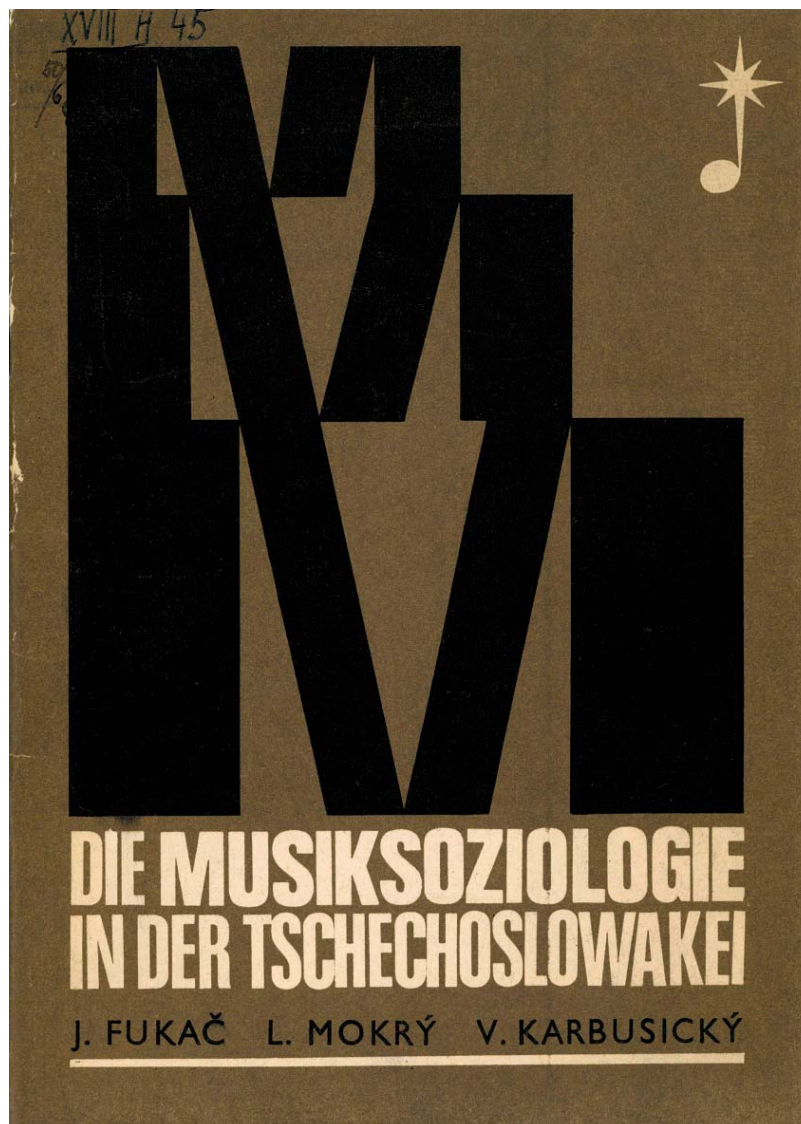
TEXT — PETR DANĚK

Vladimír Karbusický (vlevo) spolu s Jaromírem Jechem a Olgou Skalníkovou na etnografickém výzkumu v Rumunsku.

Při jejím vzniku se sešly tři významné osobnosti, které v dalších letech zásadním způsobem zasáhly do vývoje oboru. Každý z nich však na jiném místě a zcela odlišným způsobem. Brožuru tvoří tři kapitoly: brněnský Jiří Fukač (1936–2002) vypracoval část, která bilancovala tradici hudebněsociologického myšlení v Československu (*Die Tradition der musiksoziologischen Denkens in der Tschechoslowakei*); bratislavčan Ladislav Mokrý (1932–2000) napsal obecnější úvahu o pojetí hudební sociologie (*Die Auffassung der Musiksoziologie*) a v Praze působící Vladimír Karbusický (1925–2002) se věnoval teoretickým základům tehdejší empirické hudební sociologie (*Die Theoretische Grundlagen der gegenwärtigen empirischen Arbeiten*). Tyto tři studie doplnil ještě přehled relevantní literatury k tématu, který vytvořil Ladislav Mokrý. Brožura měla samozřejmě propagační charakter a chtěla především ukázat, že domácí muzikologie, chápaná v té době v jednotě obou národů tehdejší republiky jako československá, nezaostává za rozvojem hudební sociologie v Západní Evropě. Její vydání souviselo s téměř až módním prosazováním hudební sociologie v Evropě a přímo i s konáním round table o hudební sociologii v rámci kongresu Mezinárodní společnosti pro hudební vědu (*Internationalen Gesellschaft für Musikwissenschaft*), který byl v roce 1967 pořádán v Lublani. Podnětem ke vzniku textu byla i rozsáhlá studie, která byla publikována o rok dříve v prestižním periodiku *Acta Musicologica* (38, 1966) a jejímž autorem byl maďarsko-německý muzikolog Tibor Kneif (1932–2016) narozený v Bratislavě a působící později především na Freie Universität Berlin. V době vzniku zmíněné studie, kterou autor nazval *Gegenwartsfragen der Musiksoziologie. Ein Forschungsbericht*, pracoval v Institutu pro sociální výzkum u Theodora Adorna v Kolíně nad Rýnem.

Autoři, kteří se podíleli na vzniku publikace o československé hudební sociologii, se v době vzniku textu touto muzikologickou subdisciplínou již nějakou dobu zabývali. Ladislav Mokrý obhájil v roce 1965 v Bratislavě rozsáhlou dizertační práci *Hudobná sociológia – geneza a základné kategórie*; Vladimír Karbusický se po svém zájmu o dělnickou píseň a folk-lór a desetiletém studiu českých pověstí, z kterého vzešla dodnes inspirativní kniha *Nejstarsí pověsti české* (Praha 1967), začal v roce

1962 zabývat výzkumem hudebnosti ve společnosti a vedle dalších publikačních aktivit vydal v periodiku *Hudební věda* zásadní studii k empirické hudební sociologii (*Teoretické předpoklady empiricko-sociologického výzkumu hudby*, 1965). Nejmladší Jiří Fukač v rámci svého celoživotně širokého tematického záběru neopomněl ani sociologii, když ve Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity 15 vydal v roce 1966 studii *Methodologische Verhältnisse musiksoziologischer Forschung zur Musikgeschichte*. Každý z autorů přistupoval k hudební sociologii jiným způsobem, ale zároveň je spojovala snaha zajistit jí respekt odborné veřejnosti a přesvědčit zahraničí, že má v socialistickém Československu, které se v té době velmi intenzivně liberalizovalo, své místo. Je pochopitelné, že v kapitolách společné publikace využil každý z autorů své předchozí texty a výsledky výzkumu.

Ladislav Mokrý byl v době vzniku publikace pracovníkem Ústavu hudební vedy Slovenské akademie ved v Bratislavě. Zároveň působil jako externí pedagog na Vysoké škole múzických umění, kde přednášel historické a hudebněsociologické předměty, což je kapitola jeho života dnes již téměř zapomenutá. Vedle dizertační práce, která je svým tématem i obsahem v kontextu československé přednormalizační muzikologie jedinečná, se sociologické problematice věnoval ještě v krátké soupisové práci *Bibliografia hudobnej sociológie a príbuzných disciplín* (SAV 1965) a v několika recenzích knih či obecnějších úvahách. Jeho odborný život dostal nový směr, když se stal v roce 1968 ředitelem Slovenské filharmonie, což nezměnil ani nástup a proměny období normalizace ba ani listopadová revoluce v roce 1989. Ve funkci vydržel dlouhých 24 let a vedle toho zastával i řadu dalších pozic a funkcí v oboru, a to

Ladislav Mokrý (vlevo), Juraj Haluzický, František Bartošek a Milan Ješko (1981), 70. narozeniny prof. Haluzického, foyer Slovenské filharmonie v Bratislavě.

Zleva: Peter Andraschke, Jiří Fukač, Rudolf Pečman, Jiří Vysloužil a H. H. Eggebrecht (1966).

i v mezinárodním měřítku, především těch, které byly spjaty s Mezinárodní hudební radou UNESCO. Po listopadu 1989 k tomu přidal ještě funkci ředitele agentury Slovkoncert. Z nadějného muzikologa s historickým a sociologickým zaměřením se tak stal na několik desetiletí kulturní a řídicí pracovník neboli řečeno dnešním slovníkem manažer. Nicméně i během své kariéry ředitele SF publikoval, ale charakter a smysl textů se oproti 60. létům

proměnil. Ve své podstatě jsou popularizační a převažují mezi nimi nekrology, kulturně-politické rozvahy (*Odborová prognóza rozvoja hudobnej kultúry v SSR do roku 2000, Bratislava 1982*) a reportáže ze zahraničních zájezdů Slovenské filharmonie. K sociologii se zřejmě vrátil během svého krátkého obnoveného pedagogického působení na VŠMU počátkem 90. let.

Jiří Fukač měl jiný osud. V polovině šedesátých let v době vydání

publikace byl odborným asistentem brněnské muzikologické katedry a tvůrcem řady zajímavých oborových iniciativ (*Opus musicum*). Jeho skvělý a perspektivní začátek v oboru přibrzdila normalizace, kdy mu bylo znemožněno pokračovat plynule v pedagogické a publikační činnosti a byl zastaven i jeho další kariérní postup. Vše se změnilo až po listopadu 1989, nicméně předchozích dvacet let Fukač pracoval poněkud ve skrytu jako odborný pracovník na své rodné katedře a věnoval se především práci lexikografické. Zároveň ale patřil k nejrespektovanějším představitelům oboru doma i v zahraničí. Jeho zájem o hudební sociologii, koncepční a systematický, se projevil již v roce 1966, kdy se společně s Ladislavem Mokrým a Vladimírem Karbusickým aktivně podílel na „*prvém* (a zřejmě také posledním) *hudebně sociologickém semináři Svazu československých skladatelů*“ (6.–8. 4. 1966), z kterého byl o rok později vydán i sborník příspěvků pod názvem *Otázky hudební sociologie* (Osvětový ústav v Praze, 1967) a na práci komise SČS pro hudební sociologii. V následujících letech se hudební sociologie stala jedním z mnoha jeho témat. I přes různá omezení publikoval kontinuálně, přičemž využíval i možností zveřejňovat své texty na Slovensku a v zahraničí. V roce 1972 tak vyšla zřejmě jeho první studie v angličtině pod názvem *The Czech Sociology of Music* (Society and Leisure 4). Přehled jeho obdivuhodné publikační činnosti ze sedmdesátých a osmdesátých let potvrzuje, že ho zajímala jiná témata než hudební sociologie (sémiotika, pedagogika, lexikografie, regionalistika, estetika, hudební komunikace ad.). Nicméně sociologický aspekt zůstává přítomný v jeho přemýšlení a textech i nadále (*Soziologische Gesichtspunkte der musikwissenschaftlichen Methode Vladimír Helferts; Hudební regionalistika a její vztah k hudebněsociologickému bádání*, 1969), včetně prací, které se staly pro obor téměř kultovními (*Mýtus a skutečnost hudby. Traktát o dohodružstvích a oklikách poznání*, Praha 1989). K přemýšlení o hudební sociologii se vrátil i v souvislosti se vznikem kolektivní práce *Hudební věda I–III*, kde byl pověřen vypracováním kapitoly *Hudební sociologie* (Praha 1988) a o deset let později při práci na hesle *Hudební sociologie* v rámci *Slovníku české hudební kultury* (1997), jehož byl hlavním redaktorem.

Vladimír Karbusický (1925–2002).

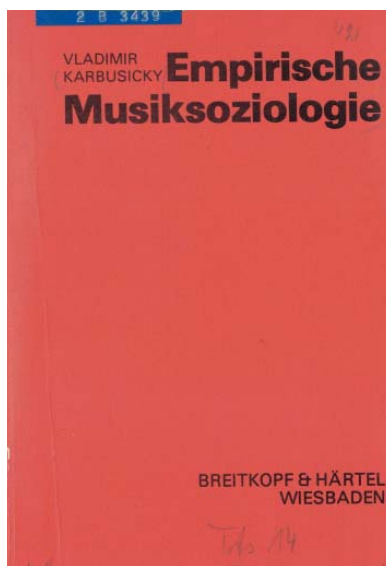
Nejstarším spoluautorem práce o československé hudební sociologii z roku 1967 byl Vladimír Karbusický. Oproti svým dvěma kolegům měl za sebou v polovině šedesátých let velmi bohatou publikační a badatelskou činnost, která se o sociologickou metodologii poměrně výrazně opírala. Pracoval v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, v druhé polovině šedesátých let (od 1966) pak jako vědecký pracovník Ústavu hudební vědy ČSAV v Praze. Po roce 1968 odešel do tehdejší Spolkové republiky Německo, kde se brzy zařadil mezi celosvětově respektované osobnosti oboru. V roce 1976 se podílel na vytvoření katedry systematické hudební vědy v Hamburku, kde pak pedagogicky působil až do důchodu. Hudební sociologii zůstal věrný a stala se

vedle sémiotiky a hudební antropologie hlavní oblastí jeho odborného zájmu. Publikační činnost Vladimíra Karbusického po odchodu z ČSSR je mimořádná svým rozsahem i obsahem. Řadou témat, kterými po své emigraci zaujal západoevropskou muzikologii a které přispěly k rozvoji jeho kariéry v SRN, se zabýval již v období svého působení v Čechách. Platí to právě i o hudební sociologii, kterou utvářel doma v letech šedesátých a v Evropě v dalších desetiletích prostřednictvím svých zásadních publikací (*Empirische Musiksoziologie. Erscheinungsformen. Theorie und Philosophie des Bezugs „Musik – Gesellschaft*, Wiesbaden 1975; *Systematische Musikwissenschaft*, Mnichov 1979 ad.).

Kolektivní publikace trojice Fukač – Mokřý – Karbusický

o československé hudební sociologii byla v době svého vzniku zajímavým nápadem, jak propagovat domácí hudební vědu v zahraničí. Kniha patřila v dalších letech v zahraničí mezi citované, resp. uváděné tituly. Najdeme ji leckde, kupř. v přehledu literatury posledního vydání základní syntetické práce k hudební sociologii Ivo Supičiče (*Music in Society: A Guide to the Sociology of Music*, Pendragon Press New York 1987), v obsáhlé bibliografické příručce subdisciplíny Paula Honigsheima, kterou aktualizoval K. Peter Etkorn (*Sociologists and Music, An Introduction to the Study of Music and Society*, 2. vydání, Transaction Publishers, London 1989) nebo v dodnes respektované sociologické práci Kurta Blautkopfa (v anglickém překladu *Musical Life in a Changing Society, Aspects of Musical Sociology*, Amadeus 2003). Většina autorů hudebně-sociologických prací však čerpala a dodnes čerpá spíše z jednotlivých studií zmíněné autorské trojice, které syntéze z roku 1967 předcházely, nebo ji naopak rozpracovávaly, především pak z prací Vladimíra Karbusického. Přesto má 55stránková knížka *Die Musiksoziologie in der Tschechoslowakei* (Praha 1967) svoje významné místo v dějinách oboru, i když je dnes spíše v postavení těžko sehnatelné bibliofilie. ✘

Seriál je připravován ve spolupráci s Výzkumným centrem Musica Rudolphina. Zvláštní poděkování autora Lubomíru Tyllnerovi, Viere Polakovičové, Ivanu Martonovi a Miloši Štědroňovi za pomoc při zajištění dokumentárních fotografií.

Obálka knihy V. Karbusického *Empirische Musiksoziologie* (1975).

Ladislav Mokřý (1932–2000).

Jiří Fukač (1936–2002).